

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 7

ББК 63.3(4Укр) -7
У45
УДК 94(477)

Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: Наук. зап. Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 7. – Рівне: РДГУ, 2002. – 130 с.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів та музейних установ переважно Рівненщини, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані музичного мистецтва.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою проблематикою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Виткалов В.Г.** – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету

Арцишевський Р.А.	– доктор мистецтвознавства, професор (Луцьк)
Афанасьєв Ю.Л.	– доктор філософських наук, професор (Київ)
Баканурський А.Г.	– доктор мистецтвознавства, професор (Одеса)
Бондарчук Я.В.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Острог)
Захарчук-Чугай Р.В.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Іваницький А.І.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Ільченко О.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Кияновська Л.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Львів)
Овсійчук В.А.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Прокопович Т.Ю.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Ричков П.А.	– доктор архітектури, професор (Рівне)
Смирнова Т.Б.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Станішевський Ю.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Троян С.С.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Федорук О.К.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)

Упорядник тому: проф. **Виткалов В.Г.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 28 листопада 2002 р.)

Збірник зареєстрований Президією ВАК України як фахове видання з проблем мистецтвознавства (постанова №2409/2 від 9.02.2000 р.).

ISBN 966–602–053–X

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

of their further development, their place in the system of modern art education, influence on cultural-artistic situation in the region, problems of applicants and students are analysed by the author.

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 477

Т.Ю. Прокопович

УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ХХ СТОЛІТТЯ У ДЗЕРКАЛІ ПОЛІТИКИ
/ Виткалов В.Г. Українська культура. Сторінки історії ХХ століття. –
Рівне: Ліста, 1999. – 435 с.

Серед комплексу актуальних питань вітчизняної науки та освіти чи не найважливіше – вивчення культуротворчого процесу української спільноти ХХ століття. Безперечно, сучасне українське суспільство прагне розібратись у минулому, щоб обміркувати проблеми сьогодення і стратегію майбутнього. Отож особливий інтерес викликає культурна ситуація, що склалася в Україні впродовж останнього століття.

Визначення цієї проблеми, як домінанти сучасних досліджень, обумовлена відразу декількома факторами. Насамперед, це найбільш наближений до нас за історичним часом період розвитку національної культури, свідками та безпосередньо учасниками якого довелось бути сучасним дослідникам. Тому наукове обґрунтування культурного життя українців ХХ століття передусім є рефлексією автора на суспільні процеси, в яких сформувався його світогляд. Вдумливий погляд дослідника на сторінки історії рідного народу відбиває його прагнення розібратися і у власній долі.

Можливо, наступні покоління науковців будуть інакше вивчати український культурно-історичний процес кінця другого тисячоліття. Сьогодні ж важливим і визначальним для нас є усвідомлення культурно-історичного розвитку українського суспільства на тлі політичних подій. Аналіз історичних фактів, опертих на державні документи радянської епохи, дозволить сформулювати знання про долю української культури в останньому столітті.

ХХ століття – один із найскладніших і драматичніших етапів становлення української державності, який потребує правдивого й глибинного наукового аналізу. Лише за останні десятиліття Україна пододала значний рубіж свого історичного шляху, до якого неодноразово наближувалася, але не досягала. Отримавши статус самостійної і незалежної держави, вона утвердила в світі право української нації на вільний і всебічний розвиток самобутньої, індивідуально-неповторної культури.

Нова культурно-історична реальність українського суспільства безперечно стала результатом довготривалого становлення і втілення у життя ідеї національного самовизначення. Однак цей процес був надзвичайно складний і неоднозначний. Поступове формування хвилі національного відродження, що реалізувалась у теперішній політичній незалежності, відбулося у напружену і жахливу для українців добу тоталітарного режиму радянської влади. Тому так

важливо сьогодні розібратися у тій політичній атмосфері, яка передувала моменту проголошення України як самостійної держави.

У правдивому висвітленні цього періоду української історії постане відповідь на багато питань, які доводиться розв'язувати нині. Адже в сучасному українському суспільстві ще досить сильною є інерція радянської ідеології. Державна незалежність хоча і сприймається як об'єктивність, однак осмислюється в контексті поступального руху до майбутньої слов'янської єдності. Аналіз культуротворчого процесу нації в період спільного духовного простору радянського часу неодмінно допоможе певній частині українців позбутися минулих стереотипів.

У цьому контексті по-особливому сприймається культурологічна праця професора Виткалова В.Г. "Українська культура: сторінки історії ХХ століття". Автор книги пропонує сучасному читачеві ближче підійти до розуміння феномена національної культури, що розвивалася в умовах тоталітарної системи. Цим, мабуть, продиктоване бажання об'єктивно висвітлити будь-які події того часу, не піддаючи їх односторонньому упередженому критичному аналізу. Головна мета наукової праці – "привернути увагу до феномена культури, донести до свідомості молоді складні й почасти трагічні сторінки вітчизняної культурної спадщини, дати можливість замислитися над ними, а також поміркувати над шляхами майбутнього розвитку національної культури..." [1, с.14]

Справді, національні надбання українців ХХ століття позначені драматичною історією, яку, за висловом В.Винниченка, треба читати з бромом. Однак завдання сучасного науковця не потрапити у пастку власних емоцій і політичних пристрастей. Саме правдивий і об'єктивний перегляд культурного будівництва в радянський період вивляє одну з позитивних якостей праці В.Виткалова.

Серед її найсуттєвіших достоїнств слід відзначити багатоаспектне і комплексне висвітлення розвитку української національної культури у ХХ столітті. Здійснюється спроба зібрати і систематизувати основні компоненти духовного надбання нації, створеного у досліджуваній автором період. Особлива увага приділяється розгляду самотутніх і самодостатніх конструктів української культури, визначаючих специфіку культуротворчого процесу українства ХХ століття, який одночасно відбувся на їхній історично визначеній території та в діаспорі, найбільших осередках проживання вихідців з України. Цей своєрідний діалог двох складових однієї національної культури, представлений у книзі, дає можливість порівняти і збагнути всю глибину і значимість взаємодії влади і духовного життя нації.

У монографії розглядається широке коло проблем, що віддзеркалюють культуротворчий процес української нації крізь призму політики офіційної радянської ідеології. Такий аспект висвітлення подій недавнього минулого продиктований передусім прагненням автора простежити розвиток української культури, "обумовлений подіями 1917 року" [1, с. 13]. Тобто основний акцент поставлено на проблемі трансформації духовного простору України, яка відбулася під впливом зміни політичних умов життя українського суспільства, починаючи з революційних подій 1917 року і до наших днів, позначених першими роками державної незалежності.

Назва першого розділу праці, "Українська культура в часи революції та громадянської війни", можливо, у когось викличе не досить приємні асоціації з приводу численної кількості радянських видань, у яких саме 1917 рік розглядався як визначальний момент для розвитку української культури, її майбутнього процвітання та розквіту. Здається, автор вирішив відразу збудити у свідомості читача інтригу. Чи це не повернення до того, що уже багато разів сьогодні піддається критиці. Невже Перша світова війна 1914 року менше вплинула на культурний процес в Україні, ніж більшовицька революція? Відповідь на це питання відкриє генералізуючу ідею даної роботи та її переваги – виявлення механізмів взаємодії влади і художньої культури.

У цьому ключі і розглядаються події 1917 року, який, насамперед, позначений утворенням в Україні надпартійного органу влади – Центральної Ради. Зазначений історичний факт виявляє діаметрально протилежне радянському стереотипу бачення культурного будівництва українського суспільства. Як зазначає автор, "саме їй (Центральній Раді – Т.П.) випала висока

місія стати на чолі багатомільйонних народних мас і спробувати довести, що в Україні є всі підстави перетворитися на цивілізовану країну європейського рівня” [1, с.16].

Таким чином підвалини національного самовизначення українців були закладені саме у 1917 році. Водночас, цей рік, як і “короткий за своїми історичними межами” період 1917-1920- років, знаменувався якісними змінами в культурному розвитку України, які відбулися за часів існування трьох самобутніх форм української влади - Центральної Ради під проводом М.Грушевського, згодом Гетьманату на чолі з П.Скоропадським, накінець - Директорії, очолюваної В.Винниченком і С.Петлюрою. Тому значна увага в першому розділі монографії приділяється реформаційним процесам в освіті, науці та мистецтві.

Наступні чотири розділи книги присвячені культурологічному аналізу етапів розвитку української культури, що віддзеркалювали ідеологічні моделі радянської влади. В контексті головної проблеми, як з'ясування взаємодії влади і культури, розглядається вплив політичних концепцій більшовицької держави на сферу духовного життя українського суспільства, в якому все “підпорядковувалося виконанню рішень партії і уряду” [1, с.139].

Автор дослідження послідовно і цілеспрямовано розставляє акценти у висвітленні культуротворчого процесу української спільноти, що впродовж 70-ти років існувала в умовах тоталітарної системи цінностей, означених як “пролетарський інтернаціоналізм”. Здавалося б, за цей період національна культура втратила будь-яку можливість самобутньо розвиватись і плекати духовну спадщину минулого, відтак мріяти про майбутню незалежність. Проте здобутки і втрати культурного будівництва українського суспільства під впливом радянської ідеології, визначені у монографії В.Виткалова, дають можливість по-новому зрозуміти й оцінити поступове формування національного руху.

У роботі постійно підкреслюється значимість національного самоствердження українців, яке ставало в опозицію до існуючої тоталітарної системи. Зокрема, у цьому контексті окреслюються утиски влади щодо української творчої інтелігенції: “ідеологічні репресії 1965-1966 років ставали не втратою національної культури, а навпаки, сприяли зростанню руху опору, оскільки останній нарешті позбавляється ідеологічних ілюзій щодо характеру і суті радянської політичної системи” [1, с.236].

Прикметно, що і міркування автора монографії щодо культуротворчого процесу в сучасній українській державі, які містяться у шостому, заключному розділі книги, не виявляють особливого пафосу та емоційних декларацій, а відображають досить конструктивний науковий погляд на нашу реальність. Цей розділ, зазначений як післямова, є спробою передбачити наступний етап національно-культурного відродження в умовах нової для України суспільно-політичної системи – самостійної і незалежної держави.

Безперечно, сьогодення українського суспільства має свої складності, обумовлені “типовою ознакою періоду зламу старої суспільно-політичної системи і формування нової” [1, с.256]. Тому, на думку науковця, не доречно розпорозуватись на святкові славословія з приводу сучасного духовного життя українців, коли потрібно вирішити безліч проблем, щоб передусім зберегти для нащадків омріяний віками і отриманий нині найбільший скарб, “найвищий імператив української нації – держава зі столицею у Києві” [2, с.195].

Основний текст монографії доповнений розділом додатків, які мають переважно дидактичний характер, тобто призначені насамперед для навчальних цілей. Зокрема, це короткий зміст тем, що подібний до форми навчальних програм, хронологічна таблиця культурного будівництва в Україні впродовж 1917-1995 років. Особливо цінним у цьому розділі є словник діячів української культури ХХ століття, який у стислій формі репрезентує їх творчі досягнення і сприяє поглибленню знань про вітчизняне мистецтво зазначеного періоду.

Можливо, така структура книги викличе певні застереження стосовно її жанру, що поєднує ознаки наукового дослідження і навчально-методичного посібника. У цьому прослідковується методологічна множинність роботи, яка виявляє нові підходи до культурологічного вивчення явищ національної культури, а водночас забезпечує надзвичайно актуальну на сьогодні галузь

освіти – теорію і історію культури. Важливо, що ці форми інтелектуальної діяльності сприяють вирішенню єдиної мети – “відновити правду й історичну пам’ять свого народу” [1, с.14] у духовному житті сучасного українського суспільства.

Таким чином праця В. Виткалова сприймається як синтетична теоретико-концептуальна розробка проблеми культурного будівництва в Україні впродовж ХХ століття і має як наукову, так і навчальну цінність.

Джерельні приписи

1. Виткалов В. Українська культура: сторінки історії ХХ-го століття. – Рівне: Ліста, 1997. – 433с.
2. Пачовський В. Конструктивні ідеї державності та космічна місія української нації // Хроніка 2000. – №5 (7). – К.: Довіра, 1993. – С.184-197.

Резюме

На прикладі монографії професора В.Г. Виткалова у рецензії розглядаються проблеми новітньої методології дослідження одного з найскладніших і суперечливих періодів розвитку української культури ХХ століття.

Summary

On an example of review of monograph of professor V.G.VITKALOV, problems of a latest methodology of exploration of one of the most difficult and contradictory periods of development of Ukrainian culture of the 20th century are considered.

УДК 801.73

Б.М. Кир’янчук

ГЕРМЕНЕВТИКА МИСТЕЦЬКОГО ТВОРЕННЯ

**ГАНС-ГЕОРГ ГАМАДЕР. Вірш і розмова ЕСЕ/Переклад, передмова та примітки
Т.Гаврилів. -Львів: Незалежний культурологічний часопис “І”, 2002.- 188 с.**

Упродовж останнього часу в Україні спостерігається зростання інтересу науковців, мислителів та митців до герменевтичної проблематики, що виявляється, з-поміж іншого, в публікації низки робіт Г.-Г.Гадамера//Истина і метод: Основи філософської герменевтики. –К.: Юніверс, 2000. - Т, 1; Истина і метод: Доповнення. Показчики. -К.: Юніверс, 2000. – Т 2; Герменевтика і поетика.: Вибрані твори.-К.: Юніверс, 2001 та ін. У цьому ж ряду постає і рецензована праця, котра супроводжується ґрунтовними статтями перекладача Тимофія Гаврилів “Ахілесова п’ята Ганса-Георга Гадамера” та “Сторіччя Гадамера”.

Вже сама її назва – “Вірш і розмова” – вказує на те, що увага акцентується на герменевтичному підході до вивчення літератури, а найперше – поезії. Однак поле осмислення постає значно ширшим, включаючи також міркування про образотворче мистецтво, музику, проектуючись при цьому в загальнокультурологічну площину.

Закономірно визнаним є той факт, що предметом герменевтичного розгляду може бути будь-яке мистецьке явище. Однак філософ абсолютно виправдано зосередив свою увагу на знакових творах, тобто таких, що з особливою силою виявляють окремі принципи герменевтичної систематики на рівні власних сутнісних основ. Звідси випливає, що застосування герменевтичного підходу є відповіддю на питання про найголовніші моменти діалогічної

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>□	3
 Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ	
<i>Кубицька Н.В.</i> Походження та художні особливості глиняної іграшки Волинського Полісся (на матеріалах с. Кульчин)	8
<i>Луній Т.Ф.</i> Художньо-образна та семантична структура геометричного орнаменту західнополіських рушників.....	18
<i>Михайлова Р.Д.</i> Регіональні ювелірні прикраси Волині Х – початку ХІ ст. (за матеріалами речових скарбів)	27
<i>Бондарчук Я.В.</i> Синтезування середньовічних та ренесансних принципів художньої стилізації в декоративно-ужитковому мистецтві Острозького осередку другої половини ХVІ – першої половини ХVІІ ст.	47
<i>Смирнова Т.Б.</i> Формування середньовічного мистецтва Польщі в контексті західних та східних впливів □	53
<i>Пономарьова Т.О.</i> До історії ілюстрування волинського циклу творів В.Г. Короленка (за матеріалами збірки фондів Рівненського обласного краєзнавчого музею)	59
<i>Граб О.В.</i> Національно-культурне відродження та творчі мистецького життя Львова 60-х років ХХ століття	67
<i>Вакульчук М.В.</i> Мистецтво красномовства та його різновиди	73
<i>Пустовіт О.Ю.</i> Сучасний стан й основні тенденції розвитку мережі та типів православних храмів в Україні	78
 Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	
<i>Сметана О.П.</i> Особливості використання здобутків імпресіоністичної техніки у хоровій вітчизняній музиці кінця ХІХ – початку ХХ століття	85
<i>Михайлова О.Г.</i> “Мелодія”: слово і образ в естетиці Валентина Сильвестрова.....	93
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Церковна архітектура української діаспори в структурі вітчизняної традиції□	102
<i>Брилін Е.Б.</i> Технологія музичної творчості в контексті проблем культури	107
<i>Виткалов В.Г., Мельник Я.М., Борейко Г.Д.</i> Установи культури і освітянська мережа: тенденції та проблеми функціонування (на прикладі Рівненщини)	111
 Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ	
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Українська культура ХХ століття у дзеркалі політики / Виткалов В.Г. Українська культура. Сторінки історії ХХ століття. – Рівне: Ліста, 1999. – 435 с.....	119
<i>Кир’ячук Б.М.</i> Герменевтика мистецького творення / ГАНС-ГЕОРГ ГАМАДЕР. Вірш і розмова ЕСЕ / Переклад, передмова та примітки Т.Гаврилів. -Львів: Незалежний культурологічний часопис “Ї”, 2002.– 188 с.....	122
<i>Морозова Т.П.</i> Мистецькі обрії ‘ 2000: Альманах: Науково-теоретичні праці та публіцистика /Академія мистецтв України / Головна наук. ред. І.Д.Безгін. – К.: КНВМП “Символ - Т”, 2002. – 461 с.	124
<i>Відомості про авторів</i>	128